

BAND AAN HET WOORD

ANTWOORD OP DE VRAAG

HOE IS EENE UNIVERSITEIT AAN HET WOORD
VAN GOD TE BINDEN?

VOORGEDRAGEN OP DE

MEETING GEHOUDEN TE MIDDELBURG OP 28 JUNI 1899

DOOR

DR. A. KUYPER

BOEKHANDEL

AMSTERDAM VOORHEEN PRETORIA
HOVEKER & WORMSER

KUYPER
LC
410
.N4
K8
1899

1899

KUYPER LC410.N4 K8 1899
Kuyper, Abraham, 1837-1920.
Band aan het woord :
antwoord op de vraag, ...

Digitized by the Internet Archive
in 2010 with funding from
Princeton Theological Seminary Library

BAND AAN HET WOORD

BAND AAN HET WOORD

ANTWOORD OP DE VRAAG

HOE IS EENE UNIVERSITEIT AAN HET WOORD
VAN GOD TE BINDEN?

VOORGEDRAGEN OP DE

MEETING GEHOUDEN TE MIDDELBURG OP 28 JUNI 1899

DOOR

DR. A. K U Y P E R

BOEKHANDEL

AMSTERDAM VOORHEEN PRETORIA

HOVEKER & WORMSER

M. H. Mij is ter beantwoording de vraag gesteld: Op wat wijze is eene Universiteit te binden aan het woord van God? Achter deze vraag ligt intusschen de meer algemeene: hoe de band van dat woord aan heel onze menschelijke gedachtenwereld moet worden aangelegd. Laat mij daarom eerst dit vraagstuk in het gemeen toelichten, om het eerst daarna ter toetse te brengen in zijne nadere toepassing op eene Universiteit. Ook buiten den kring onzer Universiteit is de quaestie, die hiermede aan de orde wordt gesteld, van actueel belang. Gij vernaamt, hoe onder onze „Christelijke onderwijzers” de zaak-Merckens spanning en ontroering teweeg bracht. Het kwam u wel ter oore, hoe over dit uiterst gewichtig vraagstuk een geheel uiteenlopende meening geuit werd door het antirevolutionaire dagblad aan den Amstel en het vrij-antirevolutionaire dagblad aan de Maas. En aan hen onder u, die de teekenen der tijden plegen gade te slaan, ontging het niet, hoe het onderscheiden antwoord op deze vraag zich al meer samen-trok in tweeërlei verschillende formuleering, bewerende

men eenerzijds dat voor onze stichtingen en vereenigingen de grondslag is te zoeken in *de heilige Schrift*, zonder eenige nadere bepaling, en volhoudende anderzijds, dat deze eertijds algemeen gebezigde formule thans onbruikbaar is geworden, en dat stellige voorkeur verdient de engere formule: op den grondslag *der Gereformeerde beginselen*.

Voor de laatste, en tegen de eerste dezer beide formule's wensch ook ik mij hier te verklaren, edoch niet als partijman, doch op louter wetenschappelijke gronden. En over dit geschilpunt ga ik het betoog voeren, zoowel om hen, die mijn gevoelen beamen, in hunne overtuiging te sterken, als om die mede-belijders van den Heere Jezus Christus, die nog altoos in de vroegere formule heil zoeken, te waarschuwen voor het gevaar, waaraan ze zichzelve en hun volgelingen blootstellen. Er heeft zich in den strijd over dit principiëele punt allengs onwetenschappelijke hartstocht gemengd, het scherpst uitgekomen, toen men ons verweet: *Wij* volgen Jezus, *gij* Calvijn. Die hartstocht nu is misplaatst, en ik laat er mij niet door aansteken. Wat ons te dezer zake, over en weêr, in spanning houdt, is een ingewikkeld vraagstuk, bij welks juiste oplossing elk belijder van den Christus, ja een iegelijk die God vreest, het hoogste belang heeft. Saâm moeten we aan die oplossing onze krachten beproeven, en we hebben dit te doen in stillen eerbied voor Gods majesteit, en geleid door een geest van wederkeerige, broederlijke liefde.

Misschien heeft het uw aandacht getrokken, dat ik in de gestelde vraag de uitdrukking: *woord van God*, liet drukken met een kleine *w*. Dit deed ik met opzet. Ik wenschte *achter* de H. Schrift tot op *Godzelve*

terug te gaan. Het is niet een Schriftuurquaestie, die ons bezig houdt, maar de eerbied voor Gods majesteit, die ons dringt. Het is ons om God te doen. We wenschen ons aan den Heere onzen God te onderwerpen. Is het alzoo dat die hooge God ons laat rondtasten in onze eigen duisternis, dan blijft ons niet anders over dan om te zwerven op onze eigen doolpaden. Heeft daarentegen die hooge God licht in onze duisternis uitgestraald, dan achten we het onze dure roeping elke straal van dat licht zorgvuldig op te vangen, opdat er een lamp zij voor onzen voet en een licht op ons pad. Nu erkent een ieder, die nog op wat wijs ook aan een God gelooft, mét ons dat God zich aan ons geopenbaard heeft en nog openbaart, en dat we ons naar die openbaring te regelen hebben. Hierbij staat zelfs de Moderne aan onze zijde. Alleen maar hij stelt, dat God zich uitsluitend openbaart in de natuur, met inbegrip van rede, conscientie en historie. De indrukken die hij uit redenen, conscientie, uit natuur en historie opvangt, en die hij voorts zelf in *een woord* vertolkt, vormen voor zijn besef het wezenlijke „woord van God”, waaraan hij zich gebonden weet. De Schrift legt hij wel niet op zij, maar hij lost ze op in die algemeene levensopenbaring. Al meer wordt dit in de kringen der Modernen thans verstaan in pantheïstischen zin, d. w. z. een zich zelf bewust, in klare persoonlijkheid levend God weigeren ze te erkennen, en het is eerst in 's menschen zelfbewustzijn dat de zich allengs verwezenlijkende idee van den Algeest uitkomt. Dit nu ontnemt hun het recht om nog langer van een „woord van God” te spreken. De uitdrukking: „woord van God” onderstelt

twee dingen: ten eerste een God die zelf denkt, en ten andere een denkend God die zelf zijn gedachten zóó uitspreekt, dat wij menschen ze kunnen verstaan. Op hun pantheïstisch standpunt daarentegen bestaat noch het één noch het ander. Er is geen God meer, die zelfbewust denkt, en er is geen uitdrukking van gedachte meer die tot ons komt. Wat zij het „woord van God” noemen is het hunne, en op dit hun eigen woord drukken zij het goddelijk stempel.

Om voet bij stuk te houden, behoort het alzoo voor ons vast te staan, welken zin we aan de beide uitdrukkingen: „God” en „woord”, hechten. Betoog lever ik hier niet voor. Het is het axiomatisch uitgangspunt dat ik voor mijn verdere toelichting niet ontberen kan. En dan stel ik mij daarbij op het standpunt, dat schier alle Christenen met mij innemen, t. w. dat onder *God* is te verstaan een zelfbewust, in persoonlijkheid bestaand Wezen, en onder „*woord* van God”, de vertolking van een gedachte die in God was, voor ons menschelijk bewustzijn. Is er iemand, die één van deze beide axiomata ontkent, dan ben ik bereid een andermaal ook daarover het debat te voeren; maar niet nu; thans vormen deze beide axiomata het punt van waar ik uitga, en neem ik geen ander debat aan dan met hem, die zich hierin met mij homogeen verklaart. Zóó, en niet anders behoort men te doen bij een debat, dat een ernstig karakter zal dragen. Er moet een grondslag, welke dan ook, worden aangenomen, waarop men om te saam te redetwisten saam staan gaat.

De eerste stap die nu te doen is, bestaat hierin dat we nader onderzoeken, hoe wij ons die vertolking van de

gedachte Gods aan ons menschelijk bewustzijn hebben te denken. We noemen haar *woord van God*, maar beteekent dit nu uitsluitend het geschrevene of wilt ge het in begrippen en klanken geuite woord, of wel omvat deze uitdrukking ook de vertolking van Gods gedachte in verschijnselen en gebeurtenissen? En dan valt niet te loochenen, dat er een *woord van God* ook tot ons komt in wat God schiep of deed en nog doet. Reeds van elkernstig man kan gezegd, dat zijn doen en laten door zijn streven, en dat streven door een leidende gedachte bezielde wordt. En hoe zou dan God zelfbewust in persoonlijkheid bestaan, en handelen *zonder* gedachte? Er gaat van wat God doet en deed altoos *een sprake* uit. Er is een sprake Gods in de natuur, er spreekt zich een gedachte Gods uit in de historie, er is een woord van God in onze rede, er is een rede Gods in ons innerlijk Godsbewustzijn. Zoo leert het de Schrift, zoo leert het ons zelfbesef, zoo leert het de ervaring. En alzoo staat het vast, dat een iegelijk die God vreest, en zichzelf en zijn streven aan het woord van God bindt, al aanstonds heeft te rekenen met die alzijdige sprake Gods, die kort gezegd in de Natuur, of nader omschreven in natuur en historie, in rede en conscientie tot ons uitgaat. Zoo is het dan ook steeds door de Gereformeerde Kerken beleden: Art. 2 van onze Confessie zegt: „Wij kennen God door twee middelen, en dat wel (niet ten eerste uit de Schrift, maar) *ten eerste* door de schepping, onderhouding en regeering der geheele wereld, overmits die voor onze oogen is als een schoon boek, in hetwelk alle schepselen, groote en kleine, gelijk als letters zijn, die ons de onzienlijke dingen Gods te aanschouwen geven”. Reeds hieruit

blijkt dus, dat zonder meer te zeggen: „ik bind mij aan de Schrift”, een hoogst onvolledige formule is, want dat we zelfs *beginnen* moeten met op dat heel andere woord, op de sprake van God in de Natuur te wijzen, iets wat er niet in ligt, als ik de formule kies: op den grondslag der H. Schrift, maar dat er wel in ligt, als ik de formule bezig: op den grondslag der Gereformeerde beginselen. Die beginselen toch houden juist dat allereerst verwijzen naar het „woord van God” in de Natuur als onmisbaar bestanddeel in.

Nu echter rijst in de tweede plaats de vraag: Is die sprake Gods in de Natuur voor ons èn verstaanbaar èn genoegzaam? *Ja*, zegt de Moderne; *neen*, zeggen alle belijders van den Christus, Roomsche, Grieksche en Protestanten, en onder deze laatste Lutherschen en Gereformeerden, Dooperschen en Methodisten, Ethischen en Ritschlianen saâm. Waarin wortelt dit verschil van inzicht? Waarin anders dan in beider verschillend axiomatisch uitgangspunt bij de beoordeeling van het verschijnsel der zonde. De Modernen toch ontkennen niet het bestaan van de zonde, maar ze zien er geen bewijs van afval van God en van schuld in. Hun axioma is hier, dat zonde duidt op ongenoegzame ontwikkeling. Wij, als belijders van den Christus daarentegen verwerpen die voorstelling, stellende dit andere, dat de zonde wijst op val en schuld stelt, en wel nader dat deze val in drielei bestond: in een verduistering van het redelicht, in een knakking van onze wilskracht en in een verontreiniging van onze genegenheden. Daaruit nu volgt, dat we zonder bril, gelijk Calvijn het uitdrukte, het boek der natuur niet meer lezen kunnen, en dat we noch uit de natuur noch uit ons rede-licht weten kunnen,

of er, en zoo ja, op wat wijs, een middel is, om aan de macht en de schuld der zonde te ontkomen. Hier uit nu vloeit de noodzakelijkheid voort, dat bij de algemeene openbaring in de Natuur een Bijzondere nadere Openbaring bijkome, en zulks met tweeërlei doel, t.w. om ons én het boek der Natuur weer te leeren verstaan, én om ons den weg ter verzoening met God te ontsluiten. Een woord van God alzoo in tweeërlei vorm: Een woord van God *in* het geschapene, en een woord van God dat *bij* de geschapen dingen bijkomt.

Gaat het nu aan, dit zonder meer, zóó uit te drukken, dat we behalve aan de Natuur ook aan de Schriftuur gebonden zijn? Ongetwijfeld *ja*, zoo ge belijdt op den grondslag der Gereformeerde beginselen te staan, maar zeer stellig *niet*, zoo ge acht te kunnen volstaan met de formule: Ik bind mij aan Gods Woord. Daargelaten toch, dat dit laatste de Natuur als kenbron van Gods wil en waarheid buiten rekening laat, leert de historie, hoe volstrekt niet alle Christenen het er over eens zijn, dat de nadere openbaring Gods, die bij de openbaring in het geschapene bijkomt, ons uitsluitend en eeniglijk in de H. Schrift is gegeven. Integendeel, hierover zijn de belijders van den Christus het met elkander volstrekt oneens. De Roomschegezinde erkent wel volmondig, dat tot deze openbaring allereerst de H. Schriftuur behoort, maar hij plaatst naast de H. Schriftuur drie andere kenbronnen: 1°. de apocryphe boeken des Ouden Testaments, 2°. de Overlevering, en 3°. de uitspraken van de conciliën en van den *ex cathedra* sprekenden Bisschop van Rome. Gelijk verschil, zij het ook in zwakker graad, bestaat tusschen ons en

de Luthersch-gezinden. Zij toch die zich naar Luther noemen, en werkelijk zijns geesteskinderen zijn, zweren ongetwijfeld bij Luthers wapenkreet: *Das Wort sollen Sie stehn lassen!* maar bij alle waardeering van de H. Schrift, voegen ook zij bij die Schrift de Apocryphen, kennen ook zij aan de oudste conciliën (niet aan de latere) beslissende autoriteit toe, zien zij in den geestelijken stand wat zij noemen de *ecclesie docens*, en stellen zij de autoriteit van het Nieuwe Testament zóó ver boven die van het Oude, dat ze in het Nieuwe alleen hun eigenlijken Bijbel zien, hoogstens met de Psalmen, die zij er achter binden, verrijkt. En weer anders oordeelen de Dooperschen, die evenzoo verklaren, dat de H. Schrift bron van Goddelijke waarheid is, maar er naast plaatsen de bron van het „innerlijk licht”, en dat wel met dien verstande, dat, hoe verder men in geestelijke rijpheid vordert, de autoriteit der H. Schrift al meer in waarde daalt, en die van het „innerlijke licht” toeneemt. Van de Ethischen, Methodisten en Ritschlianen spreek ik in dit verband nog niet. Ik bepaal mij voorschands tot het uitteekenen van de drie groote historische lijnen, die, ten opzichte van dit vraagstuk, naast de gereformeerde lijn getrokken zijn. Er blijkt uit het aangevoerde derhalve, dat men ook wat dit punt betreft, er niet van af is, met te zeggen: ik sta op den grondslag der H. Schrift, iets wat *allen* beweren te doen, maar dat deze verklaring nadere bepaling eischt, opdat tevens worde uitgemaakt, hoe ge staat ten opzichte van de Apocryphen, van de Overlevering, van de Conciliën, ten opzichte van de waardeverhouding van Oud- en Nieuw Testament, en wat betreft het „innerlijke licht.”

En die nadere bepaling nu ten opzichte van alle deze vraagstukken spreekt ge dan alleen op duidelijke en heldere wijze uit, zoo ge als formule kiest: Ik sta op den grondslag der Gereformeerde beginselen. Die formule toch houdt een volledige verklaring in, niet enkel omtrent uwe onvoorwaardelijke erkenning van het gezag der H. Schriftuur, maar ook omtrent de positie die ge inneemt tegenover datgene wat andere Christenen naast de H. Schriftuur hebben geplaatst. Zoo blijkt dus ook hier, dat de formule: ik bindt mij aan de Schrift, geheel onvoldoende en ongenoegzaam is, en dat daarentegen de formule die wij voorstaan, beide zekerheid en volledigheid biedt.

En zegge nu niemand, dat dit, scherp genomen, wel waar is, maar dat die nadere verklaring practisch toch overtuigend is, want dat er sprake is van een eenheidsleuze voor Protestanten en dat onder Nederlandsche Protestanten niemand een geestelijke kenbron naast de Schriftuur plaatst. In den grove genomen geven we dit toe, maar op zich zelf kan reeds de keuze tusschen eene grovere formule, die er desnoods mee door kan, en een nauwkeurige, die geheel afdoende is, m. i. niet twijfelachtig zijn. Maar let er op, dat zij die de grovere formule gebruiken, niet zeggen: de uwe is eigenlijk fijner en beter, maar dat ze onze formule beslist verwerpen, en op de kaak stellen. Er moet dus een reden zijn, waarom ze het grovere en ongenoegzame voortrekken. Iets waarbij komt, dat de belijdenis van den grondslag waarop gij bouwt, plaats heeft niet alleen ten bate van wie zich bij u aansluit, maar evenzoo tegenover hen die zich van u afkeeren, zoodat ge reeds eerlijkheidshalve

verplicht zijt, in zake uw verschil met hen, wat de autoriteit der H. Schriftuur aangaat, kleur te bekennen. En waar dit tegenover de Roomschegezinden geldt, eischt evenzoo uw standpunt tegenover de Lutherschen en Doopsgezinden duidelijke aanwijzing. Bij het leggen van uw grondslag, en van uw hoeksteen voor dien grondslag, komt het op zuiver waterpas aan, en moet elk stuk van den grondslag onberispelijk in het lood staan. En nu van beiden één, óf de Lutherschen en Doopsgezinden ten onzent, op wie men het oog heeft, denken anders dan hunne vaderen, en zijn op de Gereformeerde lijn, wat de Schriftbelijdenis aangaat, overgekomen, óf wel ze belijden omtrent het gezag der H. Schrift, nog hetzelfde als hun vaderen, en alzoo iets geheel anders dan wij. Zoo het eerste, dan dekt juist onze formule hun tegenwoordig bedoelen; zoo het laatste, dan baat u de algemeene Schriftformule niet, want dan blijven we het oneens, en stichten door een valsche eenheidsleuze niets dan hopelooze verwarring.

Voorzoo veel aangaat de beide formeele vraagstukken, rakende 1e. de verhouding van de Schriftuur tot de Natuur, en 2e. van de Schriftuur tot de Apocryphen, de Overlevering, de Conciliën en het „innerlijk licht”, spreekt alzoo de algemeene Schriftformule niets hoegenaamd uit en laat ze alles onbeslist en in het onzekere, terwijl onze formule : op den grondslag der Gereformeerde beginselen, niet alleen veel beter de volle autoriteit der H. Schrift handhaaft, maar bovendien de verhouding van de Schriftuur tot alle deze andere terecht of ten onrechte concurrerende kenbronnen stiptelijk regelt. Maar tot die *formeele* vraagstukken bepaalt zich de moeielijkheid van het zoo

ingewikkeld probleem niet. Ook de *materieele* zijde der zaak, de uitlegging en de daardoor tegenieten inhoud der H. Schrift vraagt nadere bepaling. Wie niet wederom geboren is, *ziet* zelfs het Koninkrijk van God niet. Het zeggen van den zoodanige komt dus voor het opmaken van het Schriftgetuigenis zelfs niet in aanmerking. Maar kunt ge daarom zeggen, dat de eerste de beste, die tot bekeering kwam, zoo hij maar zijn Bijbel voor zich neemt en leest, nu beweren kan wat er in staat, wat die Schrift ons leert en hoe we, om gehoorzaamheid aan het Getuigenis Gods te bewijzen, te gelooven en te handelen hebben. Zeer zeker, de lezing der Schrift tot eigen stichting der ziel gaat rechtstreeks op die eenvoudige wijze toe, en ook is er, gelijk onze vaders beleden, die klaarheid en genoegzaamheid in de Schrift dat elk kind van God er den geloofsweg ter zaligheid in vindt. Maar, gelijk ieder toestemt, is het ons *daá*rom bij het oprichten van vereenigingen en bonden en genootschappen en stichtingen, en zoo ook op staatkundig terrein, niet te doen. Wat we dan noodig hebben te weten is, welke beschouwing over den mensch, over het huislijk, het maatschappelijk, het burgerlijk leven, en zooveel meer, de ware is, opdat we de beginselen, die hier door God gesteld zijn, voortplanten en er ons optreden en onze samenwerking op elk gebied des levens naar inrichten. Voor dat doel komt het dus aan op een principieele, wel samenhangende, en op het leven toegepaste kennis van den inhoud der Schrift. Het is dan niet genoeg dat ge zegt: Wij zijn het er saam over eens, dat de Schrift ons leiden moet, maar ge moet nader bepalen, hoe ge te weten komt, wat die Schrift wil en bedoelt.

Dit schijnt wel overbodig zoo men, in juridischen zin, de Schrift als een wetboek, en de stellige uitspraken die er in staan, als wetsartikelen verstaat. Ook dan is de taak nog niet gemakkelijk, want ook over de beteekenis van wat in een wetboek staat, oordeelt noch elk rechter noch elk advocaat eender. Maar ik geef toe, dat bijaldien de Schrift zulk een wetboek ware, men met den Concordans van Trommius als register een heel eind ver komen zou. Men zoekt dan op, of de zaak, waarover men een beslissing wenscht, bij Trommius op de lijst voorkomt, en raadpleegt de verzen waarnaar hij verwijst. Maar daarover dat de Schrift als zulk een Wetboek is na te slaan, moet men het dan toch eerst eens zijn. En juist daarover zijn we het *niet* eens. Integendeel, niemand die op de hoogte der zaak is, die deze opvatting niet als geheel verouderd en onbruikbaar verwerpt. De kenner lacht er om. Zoo is de Schrift niet. Stellige uitspraken geeft ze niet dan bij uitzondering, en het overgroot deel van haar inhoud is historie, zijn zielsuitingen, profetiën over ondergegane volken, of ook wetten en regelingen voor heel andere toestanden, dan waarin wij leven. Zelf stuit wie enkel tekst naast tekst legt, gedurig op geheel tegenstrijdige uitspraken, en het spreekwoord herinnert het ons, hoe bij zoo oppervlakkige methode elke ketter zijn letter heeft. Feitelijk komt die geheel verouderde en door elk deskundige thans afgekeurde methode er dus op neer, dat men eerst zelf denkt hoe men het hebben wil, en dan naluist of men in de Schrift ook een vers vindt, dat op de klank af zijn eigen gevoelen schijnt te bevestigen. Van oudsher is daarom door ernstige mannen begrepen,

dat men zonder een weldoordachte hermeneutiek niet verder kwam. Men moest om verder te komen, het er over eens zijn, of de Schrift enkel letterkundig en geschiedkundig of ook allegorisch-mystisch was uit te leggen, of de Schrift alleen instond voor wat er rechtstreeks stond dan wel ook voor wat er logisch uit viel af te leiden, en ook of, om nu niet meer te noemen, elk vers op zich zelf gold, dan wel of de Schrift te verklaren was naar de „analogie des geloofs”. En bij alle deze vraagstukken dook dan nog de drievoudige mogelijkheid op, dat men gelijk de Roomschegezinde belijdt, bij de Schriftuitlegging gehouden is aan de uitspraak der Kerk, gelijk de Doopersche staande hield aan de ingeving van het innerlijk licht, of wel gelijk de Gereformeerde beleed alleen aan het geestelijk-wetenschappelijk, mits altoos vrije onderzoek. Wat geeft het u dus, of ge uw Vereeniging of Stichting al bindt aan de H. Schrift, als blijkt, dat uit diezelfde Schrift door den één deze en door den ander een geheel andere zienswijze omtrent den mensch, omtrent de verhouding tot de wereld, omtrent den regel van het burgerlijk leven, en omtrent de verschillende maatschappelijke verhoudingen wordt afgeleid. Dan zijt ge het *niet* eens, dan *kunt* ge niet samenwerken, en brengt te weeg, dat de autoriteit van de Schrift dien ge saam zegt te belijden, een twistappel onder u wordt, in plaats van u te vereenigen. Neemt ge daarentegen de Gereformeerde beginselen als grondslag aan, dan hebt ge u over alle deze vraagstukken van uitlegging uitgesproken, en weet ge hoe ge saam den zin en de openbaring der Schrift omtrent den mensch en de verhouding waarin God hem geplaatst heeft, verstaat.

Is dit nu, gelijk men soms tegenwierp, een *stelsel* van menschen in de plaats van de *Schrift* schuiven? Hier past een wedervraag: Is Gods openbaring een stelsel, of een chaös van onsaamhangende deelen? En dan zal ieder toegeven, dat een chaötische verwarring in God en in zijn openbaring, ook maar te denken, een loochening van zijn Wijsheid zou zijn. God is de Opperste Kunstenaar en Bouwmeester, en zelfs de bouwmeester onder de menschen metselt niet ordeloos steen op steen, maar bouwt in stijl, naar vast plan, naar gemaakt bestek. In de H. Schrift is alzoo een stelsel geopenbaard, waarvan de deelen in vast onderling verband staan, en voor ons is het maar de vraag, of wij dit »stelsel van God« uit de Schrift kunnen leeren kennen. Bij die vraag nu overvalt ons onze menschelijk beperktheid en onze zondige zelfverduistering. Neen, dat stelsel van God in volstrekten zin te kennen is verbeurd. Wij kennen het slechts bij benadering, niet dan met langzaam toenemende helderheid, en het verschil van mensch en mensch, van volk en volk, van land en land spreekt hier zóó sterk mede, dat zich in den loop der eeuwen *meerdere* voorstellingen omtrent dit stelsel dat in Gods Woord ligt, gevormd hebben, en dat er in deze eeuw, onder den invloed der Duitsche wijsbegeerte, nog een nieuwe ethische voorstelling omtrent het »stelsel van God" is bijgekomen. Zulk een voorstelling nu die de mensch zich vormt omtrent het stelsel waarmede God alle dingen schiep en regeert, heet iemands *levens- en wereldbeschouwing*, en de vaste uitgangspunten voor de lijnen van zulk een voorstelling noemt men *iemands beginselen*. En in dien zin nu spreekt men van Roomsche beginselen, Luthersche

beginselen, Doopersche beginselen, Gereformeerde beginselen, en thans ook van Ethische beginselen, of wil men van een Roomsche, Luthersche, Doopersche, Gereformeerde en Ethische levens- en werelbeschouwing. En althans bij de vier eerste verstaat niemand daaronder een eigen stelsel van eenig mensch, maar, uitsluitend en eeniglijk, de samenhangende voorstelling, die men, op onderscheiden standpunt, achtte zich uit de Openbaring die God ons gaf, te moeten vormen omtrent het stelsel van God zelven.

Men zij hier wel op zijn hoede tegen verwarring van twee geheel onderscheidene verschijnselen. Vooral sedert het eind der vorige eeuw vormden zich meerdere scholen van wijsbegeerte. In die scholen noemden men zich dan Kantiaan, of Hegeliaan, Herbartiaan of Fichtiaan, en zoo ook sprak men van Darwinisten of Pessimisten, en elk dier scholen droeg een stelsel voor, dat strekken moest om ons de wereld en 's werelds loop te doen verstaan. En van deze wijsgeerige stelsels nu is het volkomen juist, dat ze het gedichtsel van een menschenhart, in de meest eigelijken zin *menschelijke* stelsels zijn, uit eens 's menschen brein voortgekomen. Maar met deze wijsgeerige scholen moogt ge de groote kerkelijke stroomingen dan ook nimmer op één lijn stellen. Het onderscheid tusschen deze wijsgeerige scholen en deze kerkelijke richtingen springt daartoe te duidelijk in het oog. Immers die scholen gaan uit van de loochening van Gods bijzondere Openbaring, die groote historische kerkelijke richtingen willen niet anders dan den inhoud dier Goddelijke Openbaring vertolken. In de tweede plaats, die scholen bouwen een eigen stelsel op, die kerkelijke richtingen bedoelen niet anders te geven dan een bestek

van het stelsel van God. In de derde plaats, die scholen trekken hun stelsels uit het afgetrokken denken op, die kerkelijke richtingen komen op uit het leven, werken met de werkingen Gods als bouwsteen, en met het martelaarsbloed als cement. En van daar eindelijk, dat die scholen gaan en komen met het opstaan en verdrongen worden van den wijsgeer die ze stichtte, terwijl die kerkelijke richtingen de eeuwen beheerschen. Het is op dien grond onwetenschappelijk, en zoo met de feiten als met de historie in strijd, zoo men in Luther een soort Kant of in Calvijn een soort Spinoza ziet. De vaders dezer kerkelijke richtingen hebben met de stichters dezer wijsgeerige scholen niets gemeen; en zelfs daar waar een Augustinus, of Thomas, of Calvijn de lijnen voor een Christelijke wijsbegeerte trekken, stippelen ze de twee vaste punten die de richting van elke lijn bepalen zal, altoos naar het voorbeeld der H. Schrift.

Is dit nu wel verstaan, dan kan het niet moeilijk vallen, het verschil aan te geven tusschen het standpunt van hen, die de algemeene Schriftformule voldoende keuren, en die anderen die nadruk leggen op hun aanhoorigheid tot eene der groote historische stroomingen, en die deswege in Frankrijk naar de Roomsche, in Duitschland naar de Luthersche, en ten onzent naar de Gereformeerde beginselen verwijzen. Dit verschil ligt in drieërlei. Ten eerste hierin, dat de voorstanders der algemeene Schriftformule eenheid en samenhang in hun voorstelling missen, en, naar het voorkomt, te hooi en te gras, op den klank van dezen of genen tekst afgaande, zich nu eens een opinie over dit en dan eens een opinie over dat vormen, en zodoende nooit een rijk ideën-organisme als van een plant voor zich hebben,

maar hoogstens met een ruiker geuren, waarin de losgeplukte bloemstengels door een koord dat er niet bij hoort, worden saamgehouden. Zij daarentegen die uitkomen voor hun aanhoorigheid tot eene der groote, historische stroomingen, bezitten een levens- en wereldbeschouwing, die daarom vast ineenzit en energieke eenheid vertoont, omdat ze niet anders zijn wil, dan vertolking van het stelsel der dingen, gelijk God dit ineengezet heeft in de schepping en ons heeft geopenbaard.

In de tweede plaats, zij die zich terugtrekken in de algemeene Schriftformule stellen zich aan, alsof een Christen in de 19e eeuw nog juist zóó tegenover de H. Schrift staat, als de Christen in de dagen van Constantijn. Hij leest die Schrift, hij denkt er op eigen gelegenheid over na, en beproeft nu zelf, wat voorstelling omtrent de wereld en 's werelds loop hij zich daaruit te vormen heeft. Dat dit niet het werk is van één man, en dat nu reeds meer dan vijftien eeuwen lang heel de kerk van Christus aan diezelfde reuzentaak gearbeid heeft, zoo dat het ons voegt, met dien arbeid der eeuwen onze winste te doen, erkent hij wel, maar hij is op zijn standpunt onmachtig om er mede te rekenen. Deed hij het, de onweerstaanbare logische consequentie zou hem ten slotte altoos weer voor de keus tusschen de groote historische stroomingen plaatsen, en juist die keuze weigert hij te doen. Hij ontkent het wettig bestaan dier stroomingen, en houdt op grond van zijn algemeene formule staande, dat er slechts één stroom is, en dien stroom noemt hij de „Christelijke.“ De voorstanders der engere historische formule daarentegen zeggen u, dat wie een vreemd land bereizen wil,

niet zelf, op goed geluk af, zijn pad door de wildernissen zoekt, maar de gidsen raadpleegt die hem zeggen kunnen, wat richting vroegere reizigers zijn ingeslagen, en hoe ze langs elk dier richtingen zijn uitgekomen, om alsdan dien gids te volgen, wiens verklaring hem het meeste vertrouwen inboezemt.

In de derde plaats, de voorstanders der algemeene Schriftformule kunnen geen verband leggen tusschen hun aan de Schrift ontleende los aaneengeregen voorstellingen en hun historisch-nationale leven. Hun overtuiging aangaande de heilige dingen is als een druppelende wolk die over alle landen drijft, en bezit geen bedding, die in het leven van hun volk is uitgegraven. Elke principieele aansluiting aan de landshistorie en aan het eigenaardig karakter van hun volk ontbreekt. Zij daarentegen die de historische formule kozen, en daarom spreken van den grondslag der Gereformeerde beginselen, vormen in hun eigen leven een voortzetting van het leven hunner vaders, sluiten zich in hun belijdenis aan de eigenaardige karaktertrekken van hun volk aan, en geraken zodoende tot een voorstelling omtrent de heilige dingen die aangepast is aan hun nationale existentie.

De drieërlei tegenstelling komt dus hier op neer, dat de algemeene Schriftformule mist eenheid, mist historisch karakter, mist aanpassing aan het nationale leven, en dat daarentegen zij die spreken van den grondslag der Gereformeerde beginselen, in hun voorstelling omtrent de heilige dingen komen tot welingegezette organische eenheid, dat zij met de ervaring der historie hun profijt doen, en in nationalen zin voortspinnen aan den

draad van het voorgeslacht. En van dat alles nu belijden de laatsten, dat noch de providentieele leiding des Vaders, noch het Regiment des Zoons, noch de Voorlichting des heiligen Geestes ten deze mag worden miskend. Het is God die de plaats van onze woning heeft bepaald en de lijn onzer afstamming. Het is onder het koninklijk bestel van den Christus, dat in zijn kerk deze pluriforme uitteekening van het stelsel Gods, *uit de Schrift*, opkwam. En het is onder de voorlichting van den Heiligen Geest, dat steeds helderder werd ingezien, welke paden doodloopen, en langs welke paden de belijders van Christus van kracht tot kracht kunnen voortgaan. En daarom weigeren ze het weefsel van het voorgeslacht *weer* uit te trekken, om telkens een nieuw weefsel op te zetten, maar weven ze stil en rustig aan het oude weefsel voort.

En vraagt ge ten slotte, of dan toch de waarheid niet één is, en of het, zoo ze één is, wel aangaat, drie, vier voorstellingen van de waarheid, zij het al niet met gelijken rechte, naast elkander te plaatsen, ziehier dan ons antwoord. Dezelfde lichtstraal vallende door een venster van rood, van geel, of van blauw glas, kleurt wat in het vertrek staat op verschillende wijze, en waar wij, menschen, te beperkt zijn, om het witte licht kleurloos op te vangen, *is* dit verschil in lichttint van onze menschelijke beperktheid niet af te scheiden. In zekeren zin voegt het ons dan ook, steeds der waarheid indachtig te blijven, dat er bij anderen een deel waarheid en een deel kracht kan schuilen, dat wij niet grijpen konden. Maar zoover is het er van daan, dat we daarom op geestelijk gebied die andere richtingen als van gelijken

rechte naast onze eigen overtuiging zullen plaatsen, dat veeleer ieder op zijn eigen standpunt, zoo het hem ernst is, niet anders *kan* noch *mag* belijden, dan dat zijn eigen belijdenis, voor zijn eigen overtuiging, de hoogste, de zuiverste, de meest adequate uitdrukking is van wat God ons in zijn Woord heeft geopenbaard.

Is hiermede het betoog geleverd, waarom, op zich zelf reeds, de algemeene Schriftformule voor de historische formule wijken moet, en hoe de formule: »op den grondslag der Gereformeerde beginselen« juist al die nadere bepalingen insluit, die we, om zelfmisleiding te voorkomen, bij de belijdenis der H. Schrift niet missen kunnen, hierbij komt nu ten slotte nog het dreigend gevaar dat in de Schriftercritiek der Ethischen ligt, en in de school van Ritschl nu reeds tot opzetting der H. Schrift geleid heeft. Let er op, dat ik niet spreek van de Schriftercritiek der Modernen. Die toch zweren dan ook niet langer bij de Schriftformule, maar de Ethischen doen dit nog wel. Waartoe nu de Schriftercritiek bij de Ethischen geleid heeft, weet ge. Een hunner, Ds. Hulsman, heeft het duidelijk uiteengezet. In heel de Schrift blijven nauwelijks enkele uitspraken over, waaromtrent zekerheid bestaat, dat Jezus ze zóó en alzoo letterlijk gezegd heeft. Wat de apostelen schreven, hoe diepzinnig ook, heeft voor ons geen beslissend gezag. En wat het Oude Testament aangaat, vooreerst moet dit geheel worden omgezet, en als dan bij gissing zóó zóó vaststaat, hoedanig het verloop der Religie in Israël was, dan begint het historisch vaste niet vóór David, en is al wat daarna komt wel rijk aan diep-religieuse gezichtspunten en hooger-stre-

vende opvattingen, maar van Goddelijke autoriteit waar-
meê het Schriftwoord bekleed zou zijn, is geen sprake
meer. Wat dan nog ingeving heet is niets dan mystieke
leiding en mystieke aangrijping, maar zóó dat alle ver-
tolking van die impressies feilbaar-menschelijk blijft.
Dit nu moest ten slotte wel tot het standpunt van Ritschl
leiden. Eerst heette het: Niet de Drie Formulieren, maar
alleen de Catechismus met de Confessie, zonder de Canones.
Toen de Formulieren, ja, maar *quatenus*, niet *quia*. Daar-
na: Niet de Belijdenis maar de H. Schrift. Alverder:
Niet de H. Schrift maar *Gods Woord* in de Schrift. En
nu viel ten slotte *heel* de Schrift als zoodanig weg, trekt men
op onder de leuze: Niet de Schrift, maar *Jezus*. En *Jezus*
wil dan zeggen, niet de Christus, gelijk de apostelen
hem beleden, maar een Jezus wiens beeld geconstrueerd
moet worden uit datgene wat de critiek nog omtrent
het leven en de uitspraken van Jezus als genoegzaam
vaststaande beschouwt. Aan dat uiterste zijn we thans
reeds ook in ons vaderland toe, en ook in de bestrij-
ding, die ons ten deel viel, is die overgang van de
Schrift op *Jezus* reeds voorgekomen.

Waren nu de Ethischen mannen met open vizier, het
gevaar zou minder groot wezen. Maar dat zijn ze niet.
Ds. Hulsman, zelf een Ethische van huis uit, en in hun
kringen vertrouwd, heeft het met de stukken aangewezen,
dat wat ze op den kansel verhalen vaak in lijnrechte
tegenspraak is met wat ze in hun scholen leeren. Hij
drukte dit zelfs zóó uit: Indien de geloovige schare, beluis-
terend wat hun prediker op het Kerstfeest van den kansel
verhaalde, op hetzelfde oogenblik te hooren kwam, hoe
die prediker er feitelijk over dacht, ze zouden steenen

opnemen, en in heilige verontwaardiging hem die naar het hoofd slingeren. Vergeet nu niet, dat als ge heil zoekt in de algemeene Schriftformule ook deze Ethischen vooralsnog aan uwe zijde gaan staan, en u zeggen: »Wij zijn met u; onder uw protest tegen de Gereformeerde beginselen sta ook onze naam.» Maar dan is het ook volkomen duidelijk, dat in de onderhavige omstandigheden, die algemeene Schriftformule geoordeeld en ten eenenmale onbruikbaar is, omdat ze ook hen insluit, die al wat de vaderen, en zoo ook de mannen van het *Réveil*, onder de autoriteit der H. Schrift verstaan hebben, ondermijnen en vernietigen. Op dit pas ga ik zelfs verder, en aarzel niet, zonder verbleemen uit te spreken, dat wie, na het geschrift van Dr. Hulsman gelezen te hebben, zijn algemeene Schriftformule met opzet vol houdt, teneinde de Ethischen in te sluiten, dan ook toont zelf, de absolute autoriteit van Gods Woord *niet meer te belijden*. Met gering-schatting van het vele goede, dat in de Ethischen nog gespaard bleef, heeft dit besliste oordeel niets uitstaande. De mystiek is rijk, en in het mystieke zich terugtrekkend, kunnen ze én zelven genieten én anderen door hun gloed verwarmen. Zoo was het met Gerson en zijn mystieke volgelingen op het laatst der middeleeuwen ook. Maar toch, niet zij, maar Luther, Zwingli en Calvijn hebben Europa gered en aan de Christelijke Religie een nieuwe toekomst gewaarborgd. En daarom, juist broederlijke liefde jegens de Ethische belijders legt ons de plicht op hen in zake de Schriftautoriteit in het aangezicht te weerstaan. Wie dat niet doet, stijft hen in hun afwijking, en heeft deel aan de zonde die ze tegen de H. Schriftuur

begaan. De mannen van den *Réveil*, een Bilderdijk en Da Costa, een Groen van Prinsterer, een Elout en een Mackay, op wien men zich thans beroept, en die in *hun* tijd nog volkomen te goeder trouw de algemeene Schriftformule bezigden, zouden dan ook met al den toorn, die heiligschennis wekt, protest inwerpen tegen de diep onware voorstelling, alsof zij ooit met hun volstreckte belijdenis van het gezag der Heilige Schrift de insluiting van zulk een Schriftondermijning bedoeld hadden.

Resumeerende kom ik in dit eerste deel van mijn betoog alzoo tot deze slotsom: 1°. dat de algemeene Schriftformule nog volstaan kan als leuze voor enkele philanthropische en sociale vereeningen, voor wier werkzaamheid slechts die algemeene Schriftbeginselen den toon aangeven, waarover onder alle belijders van den Christus in hoofdzaak nog eender gedacht en beleden wordt. 2°. Dat daarentegen die leuze onbruikbaar èn op zich zelf is, èn in klimmende mate wordt, zoodra die leuze bedoeld is voor een optreden of voor een werkzaamheid, waarbij te rekenen valt met ons geheele levens- en wereldbeschouwing, en uit dien hoofde met de *beginsselen* die ons leiden moeten; en dat alsdan de formule: *op den grondslag der Gereformeerde beginselen* de van zelf aangewezen en alleen toereikende is voor al wie historisch en persoonlijk van Gereformeerden huize is. 3°. Dat in deze formule de uitdrukking: *Gereformeerde beginselen* allereerst doelt op hetgeen de Gereformeerde belijder omtrent de *H. Schrift* gelooft, opdat de autoriteit dier *H. Schrift* onwrikbaar vaststa. 4°. Dat waar deze formule ook inhoudt een leidende en systematische voorstelling omtrent den mensch, de natuur en de wereld met 's we-

relds loop, zij niet bedoelt een menschelijk stelsel te eeren, maar alleen en uitsluitend de juiste, uit de Schrift geputte voorstelling te geven van het bestek en stelsel dat God zelf *voor* en *in* de schepping en herschepping der dingen heeft ingezet. 5°. Dat voorts de algemeene Schriftformule formeel, niets uitspreekt, noch omtrent de verhouding van Schrift en Natuur, noch ook omtrent de concurreerende autoriteiten van de Apocryphe boeken, de Overlevering, de Concillën en het „innerlijk licht,” en evenmin omtrent de wijze waarop over de echtheid der heilige boeken, hun verband en hun uitlegging te oordeelen zij; terwijl daarentegen de formule: op den grondslag der Gereformeerde beginselen zich omtrent alle deze punten met beslistheid verklaart. 6°. Dat, *materieel*, de algemeene Schriftformule de meest tegenstrijdige en elkaar regelrecht uitsluitende overtuigingen insluit omtrent allen regel van gedraging op huislijk, burgerlijk en maatschappelijk gebied; terwijl daarentegen de door ons bepleite formule hier leiding en richtsnoer biedt. 7°. Dat de algemeene Schriftformule in de voorstellingen leidt tot atomistische losheid inplaats van tot wel ineensluitende eenheid, tot aprioristische vaagheid in plaats van tot historische ontwikkeling, en tot zwevende algemeenheid in plaats van tot aanpassing aan het nationale leven; terwijl onze formule daarentegen eenheid, historische continuïteit en nationale vernieuwing aan onze overtuiging verzekert. En eindelijk 8°, dat waar in een vroegere periode de algemeene Schriftformule ten minste nog waarborg bood voor onbewimpelde erkenning van het gezag der H. Schrift, deze formule ten eenenmale verwerpelijk is geworden,

nu ze bij voorkeur zelf wordt aanbevolen door zulke belijders van den Christus, die *alle* Schriftgezag eerst ondermijnd, en toen op zij gezet hebben, om zich voorts terug te trekken in een van de Schrift al meer losgemaakte voorstelling van wat Jezus zou hebben geleerd en bedoeld.

Besprak ik dusver den „band aan het woord van God” in het gemeen, ik kom thans tot de nadere vraag hoe die band te leggen is, waar het geldt *eene Universiteit*. Ook bij den band aan het Woord vordert ge met eenvormigheid niet. Een kerk moet aan het woord gebonden liggen door haar belijdenis, gerugsteund door de tucht. Voor een philanthropische vereeniging kan desnoods de algemeene Schriftformule volstaan. Voor vereenigingen daarentegen, die met de diepere levensvragen in aanraking komen, gaat ge alleen veilig door u omtrent de H. Schrift, zoo formeel als materieel, confessioneel uit te spreken. Doch hoe komt de zaak nu te staan, als er sprake is van eene Universiteit, van eene Hooge School der Wetenschappen.

Tot voor niet zoo lange jaren werd over het karakter eener Universiteit geheel anders gedacht dan thans. En in de Middeleeuwen en in de eeuw der Reformatie sprak het vanzelf dat elke Universiteit confessioneel geboren was. In de Middeleeuwen kwam dit daardoor minder uit, omdat er toen slechts ééne Kerk met ééne Confessie bestond, maar nauwelijks sprong door de Reformatie die eenheid der Kerk, of men zag drieërlei soort Universiteiten verschijnen, Roomsche als die te Leuven, Luthersche gelijk die te Wittenberg, en Gereformeerde

gelijk die te Leiden. Een niet-confessioneele Universiteit kende men niet. En zoo zijn ook hier te lande onze drie aloude Universiteiten te Leiden, Utrecht en Groningen confessioneel geboren. Met onze sinds overleden Scholen te Franeker en elders, was het evenzoo. Hierin is eerst verandering gekomen sinds de vorige eeuw. Langen tijd daarna gold het als regel, dat de Universiteit in naam aan *niets* mocht gebonden zijn, maar in de werkelijkheid moest zijn gekant tegen *alle Confessie*. Thans loopt dit weer om, en zag men in Zwitserland, in Engeland, in Amerika en ten onzent de confessioneele Universiteit het hoofd weer opheffen. De heerschappij van het indifferentisme heeft haar beste dagen gehad. Zelf is het indifferentisme door de verzaking van zijn beginsel hier schuld aan. Dat beginsel toch eischt, dat steeds de kundigste geleerden benoemd zullen worden, geheel afgescheiden van hun overtuiging; de partijdigheid der practijk daarentegen was dat steeds de verzakers van het geloof werden voorgetrokken, en dat starren van eerste grootte als Bilderdijk en Groen van Prinsterer hun licht *buiten* de Academie moesten doen schijnen. Feitelijk was men dus toch confessioneel, maar door binding van de Universiteit aan de confessie van het ongeloof.

Hoe is hier nu, uit hooger gezichtspunt, te oordeelen? Heeft de confessioneele band bij eene Universiteit het recht, om zich te doen gelden, of heeft hij dit niet? Een Universiteit is geen Opleidingsschool. Ze heeft, om het eens zeer plat uit te drukken, óók wel een winkel, maar hoofdzaak is voor de Universiteit de fabriek, wel te verstaan, de fabriek der wetenschap. Er is in het leven van een volk, er is in het leven

van de menschheid een niet te stuiten drang, om onze kennis van en onze heerschappij over de natuur uit te breiden, en geheel de wereld van ons menschelijk leven zóó te leeren verstaan, dat we dat leven in zijn krachten en ordeningen doorzien, en, dank zij die kennis, op het best en op het schoonst kunnen inrichten. In het zich wijden aan die taak bestaat de eigenlijke roeping van eene Universiteit. Hieruit volgt dat ze niet anders kan bedoelen, dan het werkelijk bestand en de waarachtige ordening der dingen te leeren kennen, iets wat men ook zoo kan uitdrukken, dat het haar alleen om *waarheid* te doen is. Ware het nu ons menschen gegund de *objectieve* waarheid te kennen, zoo zou dit onderzoek in alle tijden, voor alle volk en voor elk onderzoeker in dat volk, nooit anders dan éénzelfde karakter kunnen dragen. Maar zoo is het niet. God alleen kent de objectieve waarheid, wij kunnen het nooit verder brengen dan tot onze subjectieve opvatting van de waarheid. Die opvatting nu hangt samen met onze grondovertuiging, en die grondovertuiging wordt bepaald door onze innerlijke gesteldheid, door de nawerking van het verleden, en door het ideaal dat ons bezielt. En daar nu voorts die innerlijke gesteldheid, die nawerking der historie, en dat bezielend ideaal bij mensch en mensch hemelsbreed verschilt, en als gevolg hiervan de grondovertuiging van den één een geheel andere is dan die des anderen, gaat mensch en mensch uit van een zeer verschillend uitgangspunt. Noem dat uitgangspunt uw axioma, noem het uw levensbeginsel, noem het den wortel van uw geloof, altoos is er iets, dat ge als uw onderzoek begint medebrengt, namelijk *u zelve*n, en in u zelveen een

beheerschend iets in uw *bewustzijn*. Reeds de enkele vraag of ge met heel uw ziel gelooft in God, of wel pantheïst zijt, of ook atheïst, is beslissend voor heel het veld van uw wetenschappelijk onderzoek.

Gaat het nu aan, om in eenzelfde Universiteit mannen aan het werk te zetten die in God Drieëenig gelooven, met anderen die een Alziel van den kosmos belijden, en straks ook met mannen, die alle bestaan van een God ontkennen? Dit hangt af van uw opvatting van een Faculteit en van een Universiteit. Verstaat ge beide aldus, dat elk hoogleeraar zelfgenoegzaam is, om heel de wetenschap, die hij voor zijn studie noodig heeft, zelf te onderzoeken, dan zou hiertegen op zichzelf geen bezwaar bestaan. Maar voelt ge dat dit alle perken van ons menschelijk vermogen verre overschrijden zou, en dat de éene onderzoeker den steun en de hulp van den anderen onderzoeker niet kan derven, dan geldt ook in de Universiteit *verdeeling van arbeid*. Een Faculteit is dan een stel van mannen, die saâm arbeiden aan het onderzoek van eenzelfde gedeelte van het groote arbeidsveld, en een Universiteit is een vereeniging van faculteiten, die saâm een onderzoek van het geheele veld bedoelen. Doch dan spreekt het ook van zelf, dat deze mannen saâm van éénzelfde grondovertuiging moeten uitgaan, daar anders de arbeid van den één niet op den arbeid van den ander klopt. Endan natuurlijk konden ze niet verder komen. Of verbeeld u wat er van den bouw van het paleis op den Dam zou zijn terecht gekomen, zoo daaraan drie architecten tegelijk hadden gebouwd, elk naar een verschillend bestek. Volgt reeds hieruit, dat éénheid van grondovertuiging onmisbaar is, wat ik „de winkel” bij „de fabriek” noemde,

eischt dit evenzoo. Voor opleiding toch is eenheid een onmisbaar vereischte. Want wel moet een student afweten van allerlei richtingen en argumentatiën, maar hij moet die critisch leeren beoordeelen van uit éénzelfde gezichtspunt. En bij deze argumenten komt nu nog een derde. Een Universiteit is duur, peperduur. Zal nu dat geld voor een goed deel vrijwillig worden saamgebracht, dan spreekt het van zelf, dat niemand geld over heeft voor het wetenschappelijk onderzoek van twee mannen, waarvan de één stelselmatig elken steen loswrikt, dien de ander met veel inspanning pas had gemetseld. En zegt men, laat de Overheid dan de Universiteit in stand houden, zoo is dit wel, mits aan haar dan maar niet de benoeming van hoogleeraren sta, want anders worden enkel hoogleeraren benoemd uit de mannen der bovendienrichting, en blijven de overtuigingen van de minderheden in het volk zonder wetenschappelijke ontwikkeling.

Staat het nu op de aangegeven gronden vast, dat doeltreffende universitaire inrichting binding van de Universiteit aan een grondovertuiging vordert, waarvan alle onderzoek aan die Universiteit zal uitgaan, dan rijst in de tweede plaats de vraag: op welke wijze zult ge haar daaraan binden? En dan staat het onder alle belijders van den Christus uiteraard vast, dat ze gebonden moet zijn *aan God*. Ook de Universiteit moet God dienen en Zijn Wijsheid verheerlijken. Nader mag gezegd, dat de Universiteit te binden is aan het *woord* van God, in alle manier waarop God zijn woord ons kond doet, in de natuur, in de historie, in ons eigen hart, in zijn Schriftuurlijke openbaring. Bedenkt wel, een Universiteit heeft niet enkel een Theologische

faculteit, maar onderzoekt ook de natuur, de historie, de rechtssfeer en zooveel meer. Te zeggen, dat ge haar bindt aan de Schrift, volstaat dus niet. Waar en op wat manier God ook spreekt, steeds heeft de Universiteit te luisteren en te volgen. Over de zaak bestaat dus geen verschil: de Universiteit is aan God en aan God alleen te binden altoos en overal waar God zijn Wijsheid, zijn Wil, zijn Ordening openbaar maakt, of door onderzoek kenbaar stelt. Doch herinner u nu, wat ik zoo straks opmerkte, dat onze kennis nooit een voorwerpelijke is, en nooit anders dan een onderwerpelijke zijn kan. Wat ons *ik* ziet, is niet de zaak zelve, maar nooit anders dan het *beeld* van de zaak, dat zich afspiegelt op het netvlies van ons oog. Te zeggen: Bind dan eene Universiteit aan de Natuur en de Schriftuur, brengt u dus geen stap verder. Dan toch keert al het vroegere verschil in grondovertuiging terug, want een Roomsche, een Luthersche, een Doopersche, een Ethische, een Gereformeerde ze zeggen dat allen evenzoo, edoch ze verstaan er allen iets verschillends onder; en dat verschil oefent zoo beslissenden invloed op elke onderzoeking, zoodra deze met uw beginsel, gelijk het behoort, in verband wordt gebracht, dat er van éénheid van onderzoek bij verdeeling van arbeid geen sprake kan zijn, tenzij ge u vergewist hebt, dat aller subjective opvatting van Natuur en Schriftuur, en in haar onderling verband, en in haar beteekenis, een gelijke is voor wat de beginselen aangaat. Alleen mannen, die uit de Natuur en de Schriftuur tot éénzelfde levens- en wereldbeschouwing gekomen zijn, kunnen als architecten saâm bouwen aan eenzelfde huis.

Die eenheid nu van levens- en wereldbeschouwing mag en kan geen incidenteele zijn. De Universiteit verduurt de eeuwen, en alzoo is het eisch dat ge een zoodanige eenheid in levens- en wereldbeschouwing aanwijst, die niet het toevallig resultaat is van een tijdelijke overeenstemming, maar wier continuïteit in het volksleven zelf door zijn aard en historie gewaarborgd ligt. Ze moet derhalve gegrepen worden in die scherpbelijnde onderscheidene richtingen, die zich historisch in het volksleven hebben afgeteekend. En uit dien hoofde nu is het, dat voor eene Universiteit de binding aan het woord van God alleen denkbaar is door binding aan de Gereformeerde levens- en wereldbeschouwing, of korter gezegd, door binding aan de Gereformeerde beginselen, overmits hierin alleen voor allen saâm ligt uitgedrukt aller grondovertuiging omtrent het woord van God dat in Natuur en Schriftuur tot ons komt. Want hieldt ge staande, dat de band aan de H. Schrift volstond, zoo zoudt ge de Natuur weglaten, en zouden onbeslist blijven al die beslissende vraagstukken, die ik in het eerste deel van mijn betoog, zoo formeel als materieel u voorhield. Vraagstukken, die, gelijk gezegd, bij een enkele philanthropische vereeniging misschien buiten het geding kunnen blijven, maar die met name bij een wetenschappelijke stichting aanstonds om oplossing vragen, en bij uiteenloopende oplossing heel uw Universiteit springen doen.

Doch hoe is deze band aan het alzijdige woord van God door de belijdenis der Gereformeerde beginselen nu bedoeld? Wil het zeggen dat ge aan uw hoogleeraren een breede Syllabus voorlegt van stellingen op elk terrein van wetenschap, die ze hebben te aanvaarden,

waar ze niet aan raken mogen, en die ze op papegaaienmanier hebben na te praten? Natuurlijk niet. Dan toch zou er noch onderzoek noch wetenschap zijn. Neen, integendeel, de bedoeling is, dat de onderzoekers het alzijdige woord van God in Natuur en Schriftuur, en dat wel in de eerste plaats tot op den diepsten bodem zullen onderzoeken, om juist daardoor de wetenschappelijke juistheid der Gereformeerde beginselen in het licht te stellen, en waar noodig de historische lijnen ervan zuiverder en verder door te trekken. Ik gaf als vrucht van mijn onderzoek eene Theologische Encyclopedie uit, maar is nu in heel dit werk ook maar ergens sprake van napraten, of zijn de conclusiën er in niet uit den diepsten wortel van ons leven en ons denken opgetrokken? Nooit is het dan ook anders beweerd. En vraagt ge, of zoo dan niet weer alles op den lossen subjectieven schroef wordt gezet, dan luidt mijn antwoord: Daartegen ligt uw waarborg in de éénheid van grondovertuiging, zich uitsprekend in de gezamenlijke belijdenis der Gereformeerde beginselen. Want nog eens, een Universiteit is een wetenschappelijke inrichting, en geen enkel hoogleeraar heeft dus het recht, om naar willekeur iets voor een Gereformeerd beginsel uit te geven; integendeel wat hij beweert moet hij bewijzen. Hij moet bewijzen dat zijn opvatting van de Gereformeerde beginselen historisch de juiste is. Wat er zich voor uitgeeft, maar het niet is, moet hij wetenschappelijk bestrijden. En zoo hij bevindt dat in het Gereformeerd verleden voor waarheid is aangezien, wat niet naar het alzijdige woord van God in Natuur en Schriftuur is, moet hij plichtshalve, en om Gods wil, wat verkeerd was opnieuw in de smeltkroes te werpen en uitzuiveren.

Vier dingen zijn alzoo aan een hoogleeraar aan onze Universiteit opgelegd: 1°. dat hij welbewust verklaren zal dat de Gereformeerde grondovertuiging de zijne is; 2°. dat hij onderzoekt, wat op het hem aangewezen veld van onderzoek de leidende gedachten waren, die historisch uit de Gereformeerde beginselen zijn afgeleid; 3°. dat hij de Gereformeerde beginselen en de daaruit getrokken lijnen met de autoriteit van Gods woord in Natuur en Schriftuur vindiceere, of ook waar hij ze hiermee in strijd bevindt, corrigeere; en 4°. dat hij de lijnen van het verleden doortrekke in wat thans de worsteling der geesten is.

Zoo meen ik dan duidelijk te hebben aangetoond M. H., 1°. waarom juist ter waarachtige binding van de Universiteit aan het Woord van God de algemeene Schriftformule volstrekt ongenoegzaam is; 2°. waarom *wij* die vaste binding aan het Woord van God niet anders kunnen bereiken dan door den band aan de Gereformeerde beginselen; en 3°. waarom dit noch in strijd is met het wetenschappelijk standpunt, noch ook het wetenschappelijk onderzoek kortwiekt, maar veeleer dat wetenschappelijk onderzoek ten volle tot zijn recht doet komen. Al wat tegen onze formule is ingebracht, treft dan ook het door mij aangegeven standpunt niet.

En vraagt ge mij nu ten slotte in meer concreten zin, op wat wijs men bij de stichting van zulk eene Universiteit den band genoegzaam hecht kan aanleggen, dan bespreek ik niet de formule daarvoor in in de Statuten van zulk een stichting te kiezen. Dit hield in den morgen onze Vereeniging bezig. Maar dan wijs ik er op, dat de beste formule op zich zelve dood en daarom krachteloos is, zoo ze geen verband houdt

met het leven. Het leven nu uit de Gereformeerde beginselen concentreert zich het meest intens in de geïnstitueerde kerken, en daarom is de Universiteit gelukkig te achten, die met deze kerken in zulk verband kan staan, dat die kerken haar in de belijdenis en in de handhaving van Gods woord, naar zijn zuiverste opvatting, steunen. Dien band nu heeft ze vast te leggen voor *alle* faculteiten, maar toch zóó dat de knoop — een knoop natuurlijk uit de uiteinden van *twee* koorden bestaande — gelegd worde in de benoeming der hoogleeraren bij de Theologische faculteit, overmits deze faculteit zich als veld van onderzoek een terrein ziet aangewezen dat met de taak en roeping der geïnstitueerde kerken in rechtstreeksch verband staat. Gemakkelijk is het leggen van dien knoop zeker niet, want kerk en wetenschap moeten daarbij zelfstandig haar eischen doen gelden. Maar gelegd zal die knoop worden, zoo zij die daartoe geroepen zijn, de kunst daartoe afbidden van hun God, en geen andere bedoeling hebben dan om Gods ordonnantiën te gehoorzamen. Maar al ligt het hoofd-contact tusschen kerk en wetenschap in de Theologische faculteit, toch moet de band óók aangelegd aan de overige faculteiten, in zooverre geëischt mag dat ook de onderzoekers in deze faculteit de gemeenschap der heiligen in zulk een kerk zoeken, die geestelijk niet alleen in naam, maar ook zakelijk, uit de gereformeerde beginselen leeft. Overgangstoestanden zijn hier zeer zeker denkbaar, en zeer wel kan ik mij voorstellen dat een zooöloog of botanicus, die wat betreft de beginselen die bij *zijn vak* in aanmerking komen, onberispelijk gereformeerd ware, daarom op het stuk van de volharding der heiligen nog meer

Luthersch dan Gereformeerd was. Maar naar gelang de toestanden een meer normaal karakter aannemen, is het van een wetenschappelijk man toch niet te veel gevergd, dat hij een man uit één stuk zij, en met geen Janus-kop voor het publiek optrede, maar zijn grond-overtuiging in geheel zijn levens- en wereldbeschouwing late doorwerken.

Dat zich nu het geval kan voordoen, dat een man van wetenschap, die in oprechtheid meende te leven uit de grondovertuiging, die zich historisch in de Gereformeerde beginselen belichaamd heeft, straks met zijn weten bij een tegenovergesteld resultaat uitkomt, geef ik toe, doch op welk gebied doet zich dit niet voor. Er zijn er die eens Roomsch beleden, en later Gereformeerd of Luthersch werden. Er zijn er, die, Protestant geboren, later Roomsch werden, en waar dit laatste, gelijk nog onlangs, met een predikant ten onzent het geval is, daar trekt hij zich terug. Zoo zijn er staatslieden geweest, die, bij wisseling van overtuiging, zich in het private leven verloren. Ook officieren die Tolstoiaan geworden, den degen losgespten van hun lendenen. Dit is hard, maar altoos nog minder hard dan wat onze martelaars op het schavot of op den houtmijt, evenzoo voor hun overtuiging, hebben geleden. En hoe pijnlijk dit ook zijn moge, nooit mag de eisch gesteld, dat, om dit harde bij wisseling van overtuiging af te wenden, de Kerk of de Universiteit *zonder* band aan het Woord van God — en dien band in bindenden zin genomen — overtuigingloos omdole.

En is hiermede de vraag die gesteld was, eerst *generaal*, en daarna *speciaal* door mij beantwoord, ver-

gunt mij dan te eindigen met een erkentenis en met een bede.

Die *erkenntenis* is, dat de Vrije Universiteit, die ik de eer heb te dienen, nog allerminst beweert, in het leggen van den band aan het woord van God, in Natuur en Schriftuur beide, reeds het ideaal dat ik u schetste, bereikt te hebben. En *die bede* is, dat zoo mijn woord dat ik u ten beste gaf, tegenspraak mocht uitlokken, en er mochten zijn, die in weerwil van mijn betoog, de algemeene Schriftformule genoegzaam bleven keuren, hun tegenbetoog, hetzij nu in het debat, hetzij later in geschrifte, niet in populaire betuigingen hangen blijve, maar gevoerd worde naar eisch van wetenschap.

IK HEB GEZEGD.

